

másik oldalon háttérbe szorítja a művészileg kétes értékű neoklasszicizistát.

A bácsi iskola a falusi építészeti örökség és egy, a műemléket képező létesítmény tiszteletben tartásának ritka példája. Milorad Milidragović építész a középkori toronnyal ékesített bácsi kolostor alatt épült iskolát a földszinti építkezés módszereivel úgyszólván a gyep síkjába helyezte. Korszerű tervezésével megmentette a műemléket, de az iskola sem játszik alárendelt szerepet. Pontosabban, az iskola is fölvette a műemlék tömörségét, és most egymást hangsúlyozzák. Az opovói képtár, amelyet Milorad Berbakov és Spasoje Krunić tervezett, nem azért áll közel hozzánk, mert a múlt építészeti örökségére támaszkodik, hanem merész megoldásaival hívja magára a figyelmet. Ugyanígy a Rohalj-baza emlékmű a Fruška gorán. Vera Naumov verbászi lakónegyede minden bizonynyal csak gazdagodott azzal, hogy a tervező a síkság festőiségét is belevitte munkájába.

A szabadkai tárlat nyomán számos kérdést tehetnénk fel. Többek között meg kellene kérdezni tervezőinktől, miért nem ajándékoznak az új lakóépületeknek több melegséget, miért számúzték a kerámiát, miért félnek a cseréptetőktől, az A alakú tetőszerkezettől vagy a kétélfolyós tetők ritmusától s a régi építészek kimeríthetetlen alkotói leleményességének felhasználásától.

Bela DURANCI

FILM

JÓ ÉS ROSSZ FILMEK

Jegyzet a 25. pulai filmfesztiválról

Fennállásának negyed évszázados jubileuma jegyében kezdődött az idei pulai filmfesztivál, s noha igen hamar, tulajdonképpen már az első versenyfilmek bemutatásával áttért rendes és jól megszokott medrébe, mindvégig megtartotta ünnepi jellegét. Azzal elsősorban, hogy a nem kevesebb, mint 21, a bíráló bizottság elismerésére pályázó film mellett bemutatták az eddigi fesztiválok díjnyertes produkcióit is. Ezzel a közönség valójában áttekintést nyerhetett nemcsak az elmúlt év terméséről, tehát filmművészetünk jelenéről, hanem huszonöt éves múltjáról is. Mivel a pulai fesztivál úgyszólván egyidős filmgyártásunkkal, a szemle e nem hivatalos részét akár a jugoszláv film történeti retrospektívájaként is szemlélhetjük. Filmművészetünk történeti vizsgálatára ezúttal mégsem vállalkozunk, vizsgálódásunk tárgya csak a hazai filmművészet jelene lesz.

Az utóbbi években sosem volt olyan könnyű pontosan meghúzni a választóvonalat a jó és a rossz filmek között, mint az idén. Mert a sáv, amelyet a határértékek szoktak kitölteni, ezúttal jórészt üres maradt. E választóvonal egyik oldalán Lordan Zafranović *A megszállás 26 képben* című alkotása volt, amely elnyerte a fesztivál nagydíját, s mellette a bíráló bizottság részéről méltánytalanul mellőzött mű: Vatroslav Mimica *Oblak diverzáns utolsó hőstette*, valamint még néhány film, a másik oldalon pedig a rosszul értelmezett kommunizmus szellemében fogant produkciók egész sora. Az előbbieket azt az utat mutatják, amely a jövőben is járhatóan látszik, az utóbbiak pedig egy régi gyakorlat szívságát, illetve egy túlhaladott felfogás újraeledését jelzik.

Filmművészetünknek ez a szétágazása két különböző filmszemlélet konfrontációját is sejteti. Az egyik a neves európai alkotók tapasztalataim és a hazai film legjobb eredményein érlelődött, valamint a televízióban szerzett értékes tapasztalatokat egyesíti magában, s mindezt egyéni látásmóddal, a fiatal nemzedék érzékenységgel ötvözi, a másik a hazai film megkövesedett kliséit variálja különböző módon.

A megszállás 26 képben, noha a múltból szól — méghozzá úgy és olyan formában, ahogyan egyetlen rendezőnk sem tette még —, a túlfűtött nemzeti érzéssel való mesterkedés veszélyére is figyelmeztet, amivel mondanivalójának mai kisugárzást is ad. Zafranović a polgári világ idilljében vizsgálja a fasizmus születését és kibontakozását, egyben arra figyelmeztetve, hogy e jelenség ma is fenyeget s arra, hogy a nacionalizmus könnyen elszabadíthatja a pusztító ösztönöket. A film valóban méltó volt a fesztiváli jubileumhoz, erőteljes alkotás és szakmailag is stabil, s ami ugyancsak nem mellékes: nem lehet összehasonlítani egyetlen eddigi háborús tárgyú filmünkkel sem. Ez az egy alkotás is elég volt ahhoz, hogy megerősítse azt az állításunkat, miszerint nem a témától, hanem az alkotói hozzáállástól és a művészi érzékenységtől függ, hogy a film maivá válik-e vagy pedig idejétmúlt marad.

Vatroslav Mimica *Oblak diverzáns utolsó hőstette* című művében a technokrácia manipulációs módszereit leplezi le. Egy sportvonalkozású incidens szolgál indítékul a rendezőnek, hogy rámutasson, miként manipulál és milyen szívósan védelmezi pozícióit a technokrácia, ha veszélyeztetve látja érdekeit. Mimica a filmriport módszereinek segítségével vet fel egész sor kérdést. Emlékeztet és figyelmeztet, miközben magát az életet kívánja feltárni az ellentmondások útján. Bár filmje nem lépi túl az igényes filmpublicisztika határjait, mégis jelentős, mert van közölnivalója, ugyanakkor ösztönzést is adhat újabb társadalmi elkötelezettségű filmekhez.

A tavalyi szemle óta készült filmek kétharmada mai tárgyú, amit feltétlenül üdvözölni kell, csak hogy nyomban mondjuk meg ezt is — nem minden produkció volt időszerű. Sok film nem mai társadalmi viszonyokat érintő kérdéseket taglal, vagy pedig túlságosan is konvencionális.

Pozitív példaként említhető Mimica filmje mellett az ugyancsak a manipuláció kérdéseivel foglalkozók közül Rajko Grlić *Bravo, maestro* című filmje, amelyben a kultúrával való mesterkedéssel, vagy ahogyan maga a szerző mondja, „a sorsokkal való manipulálásról és a manipuláció sorsáról van szó”, és *A kutya, amelyik szerette a vonatokat* című film Goran Paskaljević rendezésében, amelynek hősnője az alvilág manipulációjának az áldozata. Felvetődött a manipuláció kérdése egy-két olyan filmben is, amelynek sem témájában, sem mondanivalójában tulajdonképpen semmi köze sincs a mesterkedésekhez. A mindenáron tetszeni akarás, a közönségnek való udvarlás a fiatalokról szóló produkciókban a legszélsőségesebb esetekben már magával a filmmel való manipulálással határos.

Az idei szemlén tartományunk filmművészetét egy film képviselte. A Neoplanta produkciójában készült *Menekülés hajnal előtt*, amelyet Paško Romac *Szökés a rabságból* és Stanka Veselinov *A falakon kívül* című könyve nyomán Aleksandar Đorđević rendezett. Arról szól, miként sikerült annak idején 32 kommunistának megszöknie a Sremska Mitrovica-i börtönből. Aleksandar Đorđević arra törekedett, hogy művében egyesítse a pszichológiai drámát az akciófilmmel, de mintha a forgatókönyv nem nyújtott volna elegendő alapot ahhoz, hogy ez teljes mértékben sikerüljön is. Így a film egyes erényei ellenére sem vált ki olyan hatást, amelyet a téma kínál és megérdemel.

Nemcsak az újidéki produkció kapcsán vetődött fel a szövegkönyv kérdése. Filmművészetünknek ugyanis továbbra is a kellő irodalmi alap hiánya a fő gyengesége. Az évi filmtermésről tartott pulai kerekasztal-értekezleten olyan megjegyzés is elhangzott, hogy az eddigi huszonöt fesztiválból huszonkettőn mindig újra és újra kellett kezdeni a vitát a forgatókönyvről, de mindeddig senkinek sem jutott eszébe, hogy a tény-megállapításon kívül kezdeményezzen is valamit. Még addig sem jutottak, hogy a legjobb hazai és külföldi szövegkönyveket tanulás céljából megjelentetnék. Az idei országos filmszemle is bizonyította, hogy alkotásaink kétségtelen eredményei ellenére is a fogyatékoságok makacsul tovább élnek.

Ezek után felvetődik a kérdés: milyen is az utóbbi év termése? Amilyen könnyű meghúzni a határvonalat a jó és rossz filmek között, ugyanolyan nehéz pontos választ adni erre akérdésre. Látszólag ugyanis a mérleg egyensúlyban van, s ebből mechanikusan arra lehetne következtetni, hogy filmművészetünk továbbra is egy helyben topog, holott erről szó sincs. Lordan Zafranović és az övéhez hasonlítható filmek filmművészetünk felfelé ívelését jelzik. Ez elsősorban a Horvátországban készülő filmekre vonatkozik. Zágrábban az idén négy film készült, és mind a négy film bejutott a legjobbak közé, tudomásunkra adva, hogy a bejáródó filmérdeklődőség jól átgondolt, céltudatos műsorpolitikát folytat, s a legjobb alkotókat karolja föl, tekintet nélkül, veteránok-e a szakmá-

ban vagy pedig kezdők. Belgrádban a Centar-film kezdeményezése érdemel figyelmet. Az új nemzedék számára teszi lehetővé az alkotást, s ennek első eredményei máris megmutatkoztak.

Nyilvánvaló, hogy filmművészetünkben a döntő szót egyre inkább a fiatalok veszik át. De több veterán rendező is a tőle megszokott magas színvonalat nyújtja. Ezért nem lehet — noha sokan ezt teszik — pusztán két nemzedék konfrontációjára leegyszerűsíteni az ideai szemlén látottakat. Inkább a tudáson alapuló őszinte művészi hozzáállásnak és a közép-szer konjunkturális spekulációjának az összeütkezéséről beszélhetünk. Ez pedig azt jelenti, hogy megindult egy kiválasztódási folyamat, s ennek eredményeként a jövőben újabb sikerekre számíthatunk.

LADI István